

Дејвид Белами је славни ботаничар и поморски биолог. Много пута је награђен као аутор и водитељ телевизијских емисија, које су емитоване широм света, па и у Образовном програму Радио-телевизије Београд. Основао је „Фондацију за очување” (The Conservation Foundation) и био је активиста фонда „Живи пејзаж” (Living Landscape Trust). Написао је пуно књига. Најпознатије су *Земља сутрашњице*, *Расцветани Белами* и *Беламијев свет који се мења*.

Пени Ден је аутор популарне серије књига *Вашар тајни*. Живи у Брајтону.

Књига *101 начин да спасемо Земљу* се појавила 1991. године. Преведена је и објављена у многим земљама. Белами је у овој књизи показао какве све опасности прете нашој животној средини и како људи немаром могу да униште сопствену кућу. Наша кућа је читава планета. Треба да је чувамо на сваки начин, сваког дана и на сваком месту. Због обиља објашњења, савета и практичних предлога, ова књига учи људе широм света основама еколошког понашања. Не само деца, већ и родитељи и учитељи, могу да науче понешто из ње.

Објављивање ове књиге на српском језику помогли су
Секретаријат за заштиту животне средине града Београда

NIS-Naftagas

British Council

McDonald's

Захваљујемо им се на помоћи и на увиђању значаја оваквих књига.

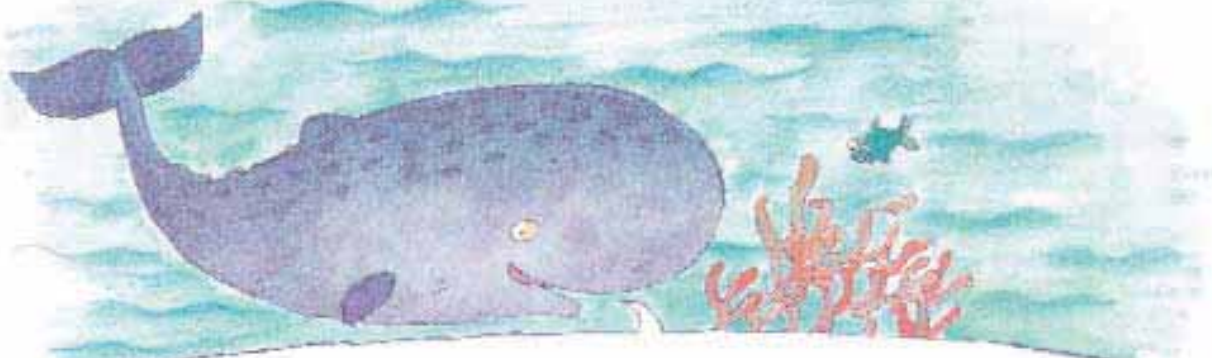

Београд, 2004.

Дејвид Белами

101 НАЧИН ДА СПАСЕМО ЗЕМЉУ

Илустровала Пени Ден

Садржај

Упознајте китове	4	Одлазак у куповину	18
Упознајте људе	6	У башти	20
Како китови могу да нам помогну	8	Направите сами: рибњак,	22
У купатилу	10	резерват, хранилицу за птице	23
У кухињи	12	Колико је еколошка твоја кућа?	24
Шта се баца у канту за ђубре?	14	Колико је еколошки твој превоз?	26
Направите сами: кутије за		Колико је еколошки твој крај?	28
скупљање флаша и конзерви,		Уместо краја – корисне адресе	30
корпу за новине, саксије,	16	Рецензија	31
компост, крес салату	17	Шта нас чека у будућности?	32

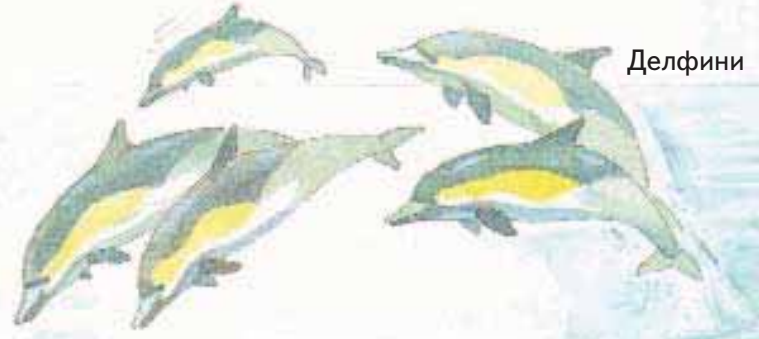

Упознајте китове

Китови су се појавили на планети Земљи неколико милиона година пре људи. Живе у океанима, али нису рибе – они су сисари, као и ми. Њихове бебе се хране мајчиним млеком.

Китови живе у породичним групама. Разговарају оглашавајући се ниским тоновима. Грбави китови певају предивне песме. На овој страни је приказано како китови живе и шта им је потребно.

Китовима је потребна чиста вода и доста простора. Неке врсте китова прелазе огромне раздаљине путујући од области океана у којима се хране до области у којима се размножавају.

Делфини

Китовима је потребна храна. Китови зубани се хране рибом и лигњама, а китови убице једу и пингвине, фоке, па чак и друге китове.

Кит убица

4

Да ли знате?

Плави кит је дуг око 30 метара.

Ако би деца хтела да покажу колика је дужина плавог кита, требало би да њих двадесет троје легне једно иза другог.

Главата уљешура је дуга око 20 метара.

Грбави кит је дуг око 18 метара.

Морско прасе је дуго око 2 метра.

20 000 км
Екватор

Плави китови се хране на Арктику или на Антарктику и пливају скоро 20 000 км до тропских вода у којима рађају живе младунце. То путовање траје 3 месеца.

Китовима је за дисање
потребан чист ваздух.
Пливају до површине и,
кад издишу, над површином
мора се дижу високи
млазеви водених капљица.

Плави кит

Китови одржавају сталну телесну
температуру захваљујући дебелом
слоју *китове масти* који прекрива
њихова тела.

Китови плочани, као што су
овај прави и плави кит, имају
храпаве плоче уместо зуба.
Хране се сућушним животињама
које живе у мору. Кад гутају
огромне количине воде, укусни
плактонски рачићи остају на
храпавим плочама.

Прави кит

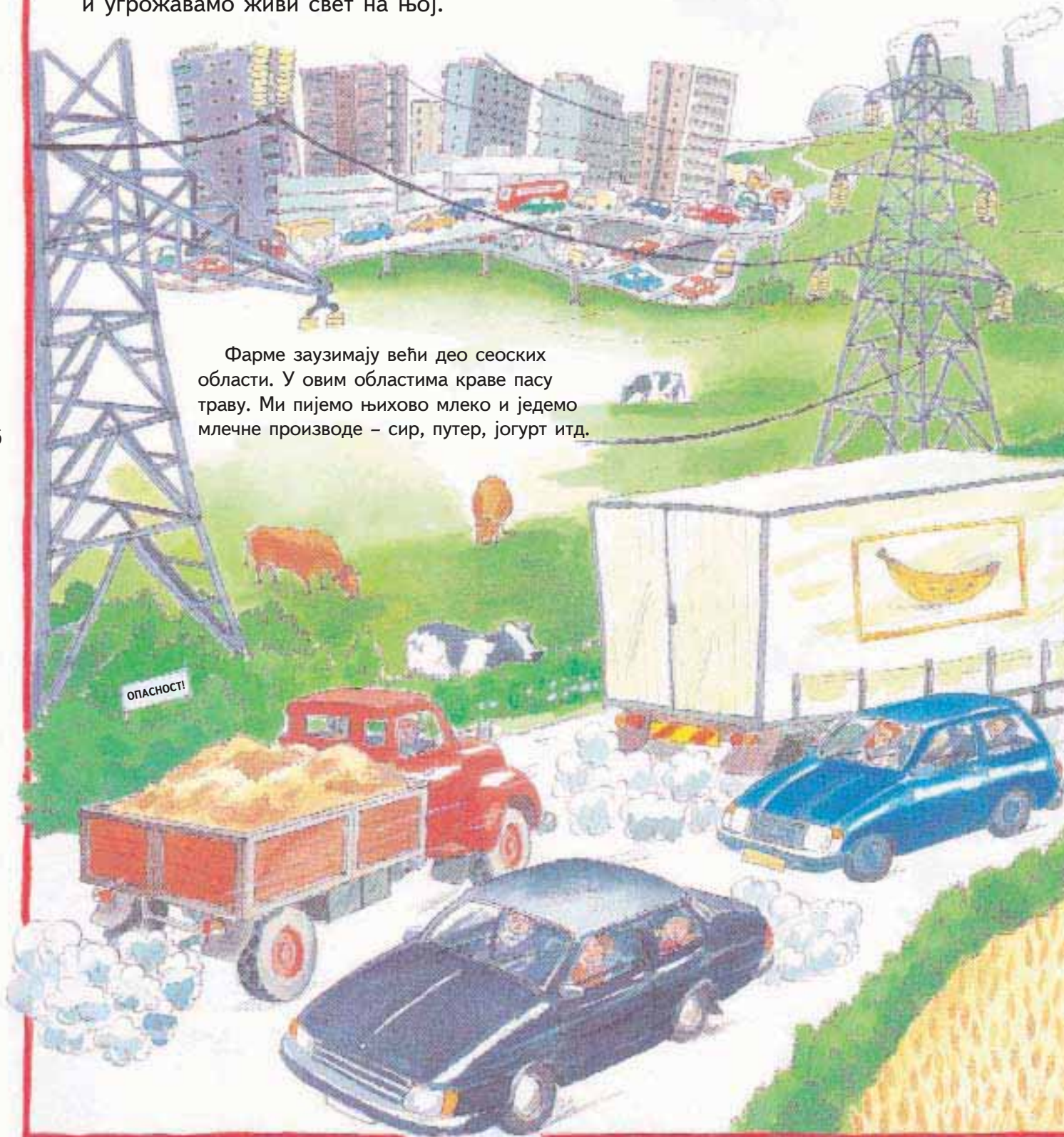
Упознајте људе

Људима су, као и китовима, потребни ваздух за дисање, храна за јело и начин да очувају своју телесну температуру. На нашој планети сада живи преко шест милијарди људи – има нас већ толико да озбиљно уништавамо Земљу и угрожавамо живи свет на њој.

Људи користе све више земљишта – претварају га у пољопривредна добра, граде путеве и куће. Фабрике троше све више струје, метала, дрва и хемикалија за производњу разних ствари, од сијалица до авиона.

Фарме заузимају већи део сеоских области. У овим областима краве пасу траву. Ми пијемо њихово млеко и једемо млечне производе – сир, путер, јогурт итд.

ОПАСНОСТ!

Ове електране производе струју тако што сагоревају угаљ и нафту. Угаљ, гас и нафту узимамо из налазишта у земљи и једног дана ћемо их потпуно потрошити.

У фабрикама се праве ствари које користимо: играчке, одећа, кола и трактори. Кад се њима не управља како треба, фабрике могу да испуне ваздух прљавим димом а реке прљавом водом.

Ови далеководи проводе струју до кућа, продавница, канцеларија и фабрика.

Шта је животна средина?

Кола превозе људе а камиони робу. Превозна средства су корисна, али троше гориво добијено из нафте и стварају гасове који загађују ваздух. Поред тога, бучна су, а путеви и места за паркирање возила заузимају пуно простора.

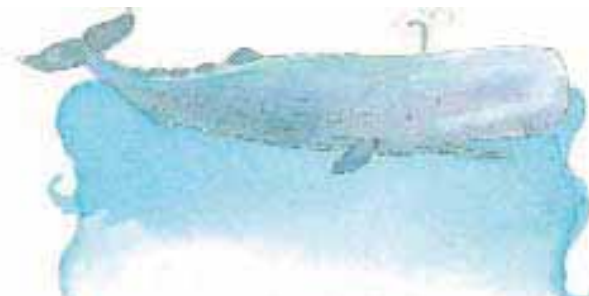
Животну средину чини све оно што нам је потребно да бисмо могли да живимо – чиста вода за пиће, прање и купање, простор за живот и кретање, свеж ваздух за дисање и храна за јело. Не бисмо могли да преживимо без биљака и животиња. Осим тога што доприносе настанку земљишта, пречишћавају воду и ваздух, оне нам дају сву нашу храну.

Шта је загађење?

Од пшенице која расте на овом пољу добићемо брашно, а од њега ћемо правити хлеб, колаче, тестенину и друге врсте хране.

Животиње, људи, биљке, кола и фабрике, сви производе отпад. То није проблем кад је количина отпада мала и кад може да се разложи тако да не шкоди земљишту, мору или ваздуху. Међутим, кад га има превише или садржи отровне материје, отпад загађује животну средину.

Како китови могу да нам помогну

Пре само 400 година, постојало је много китова разних врста. Имали су врло мало непријатеља све док људи нису почели да их лове. Толико су китова побили, да су неке врсте скоро престале да постоје.

У последњих 30 година људи су успели да убеди већину влада широм света да забране убијање китова – тако да сада њихов број поново почиње да расте.

Другари китови нам захваљују што смо помогли да се спасе њихова врста. Сада ће они нама помоћи да спасимо сами себе.

Петоро другара китова се бори за очување животне средине, сваки од њих за један њен део: Вељко за воду, Саша за станиште, Весна за ваздух, Жика за живи свет а Ема за енергију. Сваки од ових елемената је у опасности.

Вода

Чиста вода нам је потребна за пиће, кување, прање и купање. Кад је искористимо, бацамо је. Сваког дана много прљавштине и хемикалија одлази из наших домова, фабрика и фарми и улива се у реке и мора.

Другар кит Вељко каже да обратите пажњу на овај знак даље у књизи да бисте видели како све можете да сачувате воду и да своју отпадну воду учините чистијом.

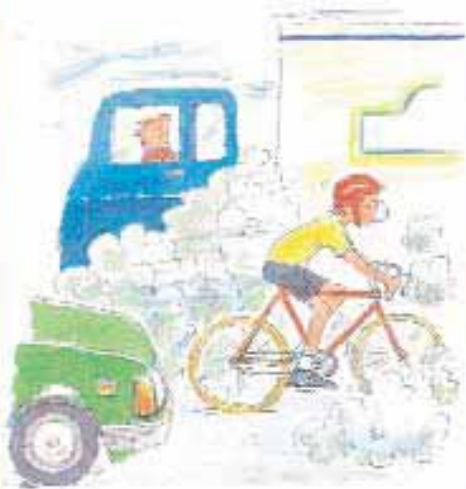
Станиште

Океани су станиште китова – простор у којем они живе. Наше станиште је читава планета. Користимо природна налазишта сировина* у Земљи. Сечемо шуме због дрва којима градимо фарме, куће, путеве и фабрике на земљи. Копамо руднике и каменоломе и дозвољавамо да наш отпад загађује тло, море и ваздух

Другар кит Саша каже да обратите пажњу на овај знак у наставку књиге да бисте видели како да штедите ресурсе и како да стварате мање отпада.

* Природна богатства, ресурси.

Ваздух

За дисање нам је потребан чист ваздух, као и китовима. Ваздух нас штити од штетних сунчевих зрака и спречава да се Земља прегреје или превише охлади.

Неке хемикалије које се користе у фрижидерима, лаковима и спрејевима, уништавају ваздух, а гасови из аутомобила и фабрика га загађују.

Наша другарица, кит Весна, каже да обратите пажњу на овај знак даље у књизи, да бисте видели како да учините ваздух чистијим.

Живи свет

Помогли смо да се китови спасу од истребљења, али и даље, сваког дана више од 10 врста биљака и животиња престане да постоји. До 2050. године, више од милион врста биљака и животиња би могло да ишчезне. Већина ових биљака и животиња живи у тропским прашумама које расту у појасу око Екватора.

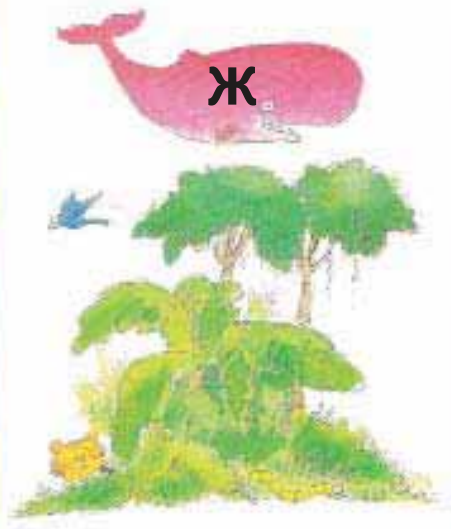
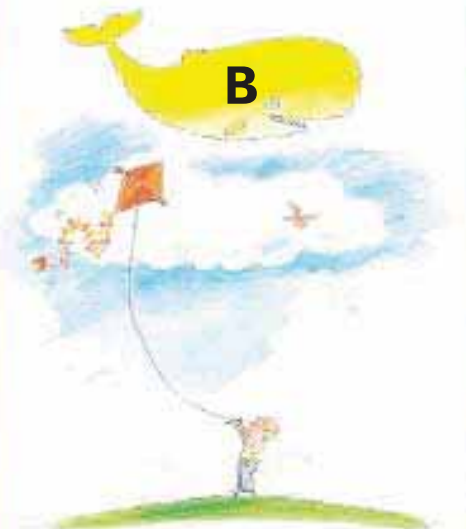
Другар кит Жика каже да обратите пажњу на овај знак у наставку књиге и видите шта можете да учините да помогнете биљкама и животињама.

Енергија

Енергија покреће све на свету. Храна вам даје снагу да трчите и скачете. Кола и камионе покрећу бензин или нафта. Шпорети, пећи и многи други уређаји користе енергију гаса или струје, која се опет добија сагоревањем угља или нафте. Нафту, угљ и гас добијамо из налазишта дубоко под земљом, али их непрестано трошимо и једног дана ће нестати.

Наша другарица, кит Ема, каже да обратите пажњу на овај симбол да видите како да штедите енергију.

У купатилу

Колико прљаве воде проспете у канализацију сваког дана? Воду не загађује само прљавштина, већ и сапуни и хемикалије.

Другари китови вам показују како да ви и ваше породице трошите мање воде и како да одржавате чистоћу а да при томе што мање угрожавате животну средину.

В
Штедите воду! Замолите своје родитеље да ставе мању циглу у водокотлић или да га подесе да испушта мање воде кад се повуче канап.

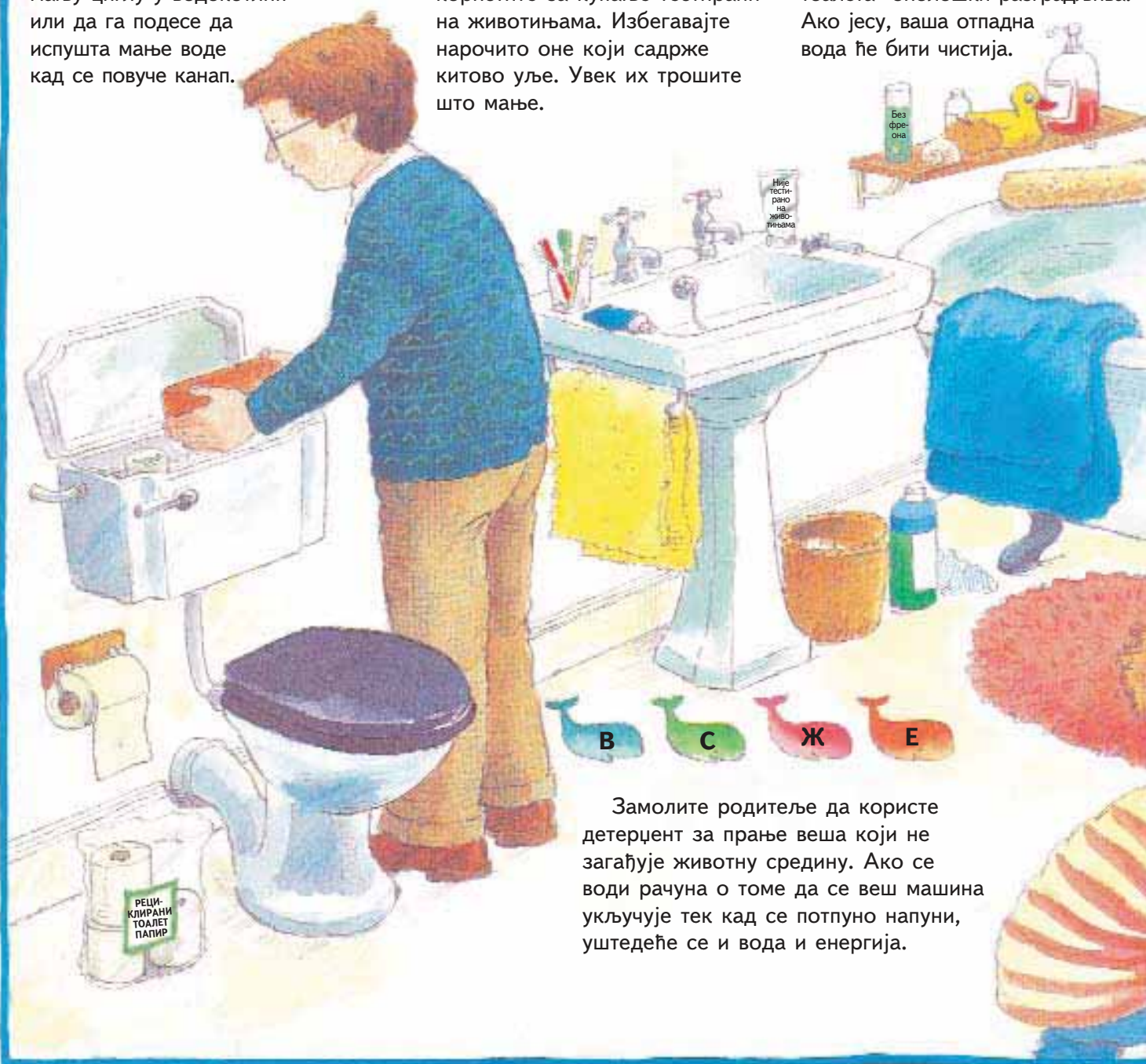

Ж
Проверите да ли су шампони, регенератори и лосиони које користите за купање тестирани на животињама. Избегавајте нарочито оне који садрже китово уље. Увек их трошите што мање.

С
Проверите да ли су средства за чишћење каде, лавабоа и тоалета биолошки разградљива. Ако јесу, ваша отпадна вода ће бити чистија.

10

Замолите родитеље да користе детерџент за прање веша који не загађује животну средину. Ако се води рачуна о томе да се веш машина укључује тек кад се потпуно напуни, уштедеће се и вода и енергија.

Штедите воду тако што ћете се туширати уместо да се купате. Тако се штеди и енергија, јер се троши мање топле воде, а тиме и мање струје, гаса или нафте који су потребни да се вода загреје.

С

Користите мање сапуна и шампона. Мехурићи су леви али штетни за животну средину.

Биолошки разградљиво

Да ли знате?

- Свако од нас потроши око 45500 литара воде годишње, што је више него што стане у цистерну на камиону.

- Једна трећина ове воде одлази из водокотлића у клозетску шољу.

- Скоро половину воде која пада на Земљу као киша или снег, пре тога су људи већ користили. (Потребно је скоро 2000 година да се кап воде врати у исту чашу.)

Шта значи „биолошки разградљиво“?

11

Кад на јесен опадну милиони листова с дрвећа, ствара се много ђубрета. Међутим, тај отпад се биолошки разграђује. Лишће трули и полако нестаје у тлу, обогаћује га и чини здравим. Пластика се не распада, као ни већина хемијских средстава за чишћење, јер нису биолошки разградљиви. Биолошки неразградљив отпад остаје у тлу или води и загађује их.

У кухињи

Вероватно мислите да оно што радите у вашој кући не може да утиче на ваздух високо на небу, чак на 20 километара изнад ваших глава? У ствари, може. Кад се у термоелектранама сагоревају угљь и нафта да би се произвела струја за вас,

из њихових димњака излази на тоне дима и загађује ваздух.

Другари китови вам показују како да штедите електричну енергију и тиме чувате чистоћу ваздуха.

В

Користите боце са спрејевима које не садрже супстанце које оштећују озон. Постоји знак за чуваре озона.

12

В

Е

Машину за прање суђа укључујте тек кад је потпуно напуните. Још боље, перите суђе ручно, у посуди или запушеној судопери, јер се тако троши мање воде.

Е

Штедите енергију тако што ћете се топлије облачити а грејање подешавати на нижу температуру.

С

Замолите родитеље да користе биолошки разградљиво средство за прање суђа и да га троше што мање.

В

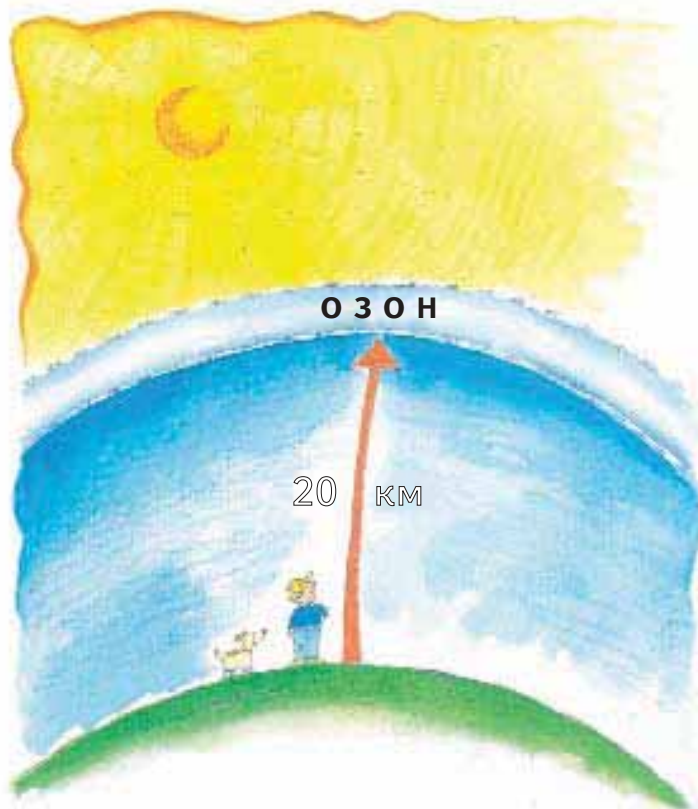
Штедите воду током сушних периода тако што ћете воду којом сте нешто испирали просути у башту. Сипајте је на тло а не на биљке.

Е**В**

Врата фрижидера отварајте што ређе и не држите их дуго отворена. Кад топао ваздух уђе унутра, потребна је додатна енергија да га поново охлади.

В

Потрудите се да ужину пакујете у кутије направљене од материјала који не оштећује озон. Питајте кад купујете!

Шта не оштећује озонски омотач?

На 20 км изнад површине Земље, налази се слој гаса који се зове озон. Захваљујући њему, већи део штетних сунчевих зрака не допире до нас. Међутим, у последње време, озонски омотач се истањило а на неким местима у њему су се појавиле огромне рупе.

Знамо да хемикалија звана фреон (CFSs), која се налази у фрижидерима, спрејевима и неким смесама за пластику, уништава озон. Фреон је гас, тако да лако доспева у ваздух. Спрејеви и паковања за које кажемо да *не оштећују озон*, или да су *чувари озона*, не садрже фреон. Срећом, данас је већина таква.

Ако имате стари фрижидер који користи фреон, поведите рачуна да га прописно одложите кад га будете мењали. Одаберите нови који не користи фреон.

Шта се баца у канту за ђубре?

Свакога дана бацамо огромне количине отпада. Људи у сиромашнијим земљама нису у прилици да баце шта било. Кад год могу, поправљају ствари и користе их поново.

Другари китови нам показују како и ми можемо да поново употребимо разне старе ствари, да рециклирамо и да смањимо количину ђубрета у нашим кантама за смеће.

Не бацајте конзерве, већ их скупљајте за рециклажу. Помоћу магнета можете да их разликујете – лимене конзерве се лепе за магнет а алуминијумске не. Кад се употребљени метал прерађује и користи више пута, троши се мање руда метала.

Пронађите продавницу која ће поново употребити ваше празне кутије од јаја.

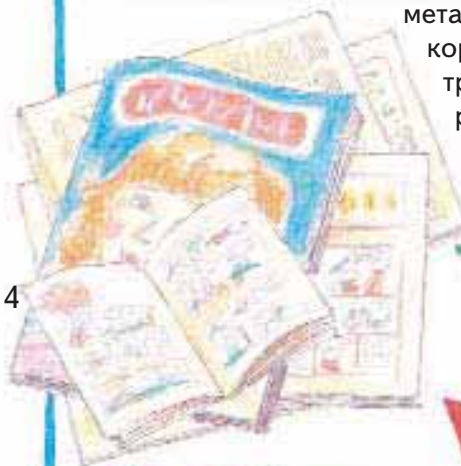

14

Стару одећу и играчке дајте некоме, млађим пријатељима, продавницама половне одеће или је поклоните у добротворним акцијама. Веома старе памучне или вунене ствари могу да се искористе као крпе, да се рециклирају, или да се исецкају и ставе на гомилицу од које ће настати компост.

Скупљајте старе новине за рециклажу. Папир се прави од дрвета, тако да кад чувате папир, чувате дрвеће и шуме. Старе часописе и стрипове поклоните некоме, или их однесите у библиотеку, болницу и зубарску чекаоницу.

Оперите и сачувајте пластичну амбалажу. Можете да је користите као кутије за држање разних ствари или саксије за цвеће.

С Стаклену амбалажу однесите на место за одлагање стакла. Пошто код нас још нема довољно таквих места, остављајте стакло у кутијама поред контејнера.

С Ж Остатке од воћа и поврћа (љуске и огриске) ставите на гомилицу компоста. Користите компост који сте сами направили.

С Е Чувајте пластичне кесе. Можете поново да их искористите за куповину или за облагање сандука. Пластика се углавном добија од нафте, тако да кад чувате пластичне ствари, штедите нафту.

Шта остаје у канти за ђубре?

Не остаје много тога – само пластични омоти, кесице од грицкалица, пластифициран картон (нпр. тетрапак) и кости.

Шта је рециклажа?

Папир се прави од дрвета. Конзерве се праве од метала. Пластични и акрилни материјали се праве од нафте. Сваки пут кад се произведу нове ствари, троше се залихе у Земљиним налазиштима. Међутим, папир и крпе могу да се рециклирају и од њих може да се прави нови папир, а од конзерви могу да се праве нови блокови метала. Дакле, рециклажа је припрема искоришћених материјала за поновну прераду.

15

Да ли знате?

- Потребно је између 50 и 100 година да израсте нова, квалитетна шума.
- Пре 200 година је 80% Србије било под шумама, а сада је само 30%.
- Већина породица у развијеним земљама годишње баца око 40 кг отпада од пластике. Пластичне ствари углавном могу да се рециклирају.
- У Београду се дневно одбаца око 1200 тона отпада.
- Рециклажа у Србији је мања од 5%.

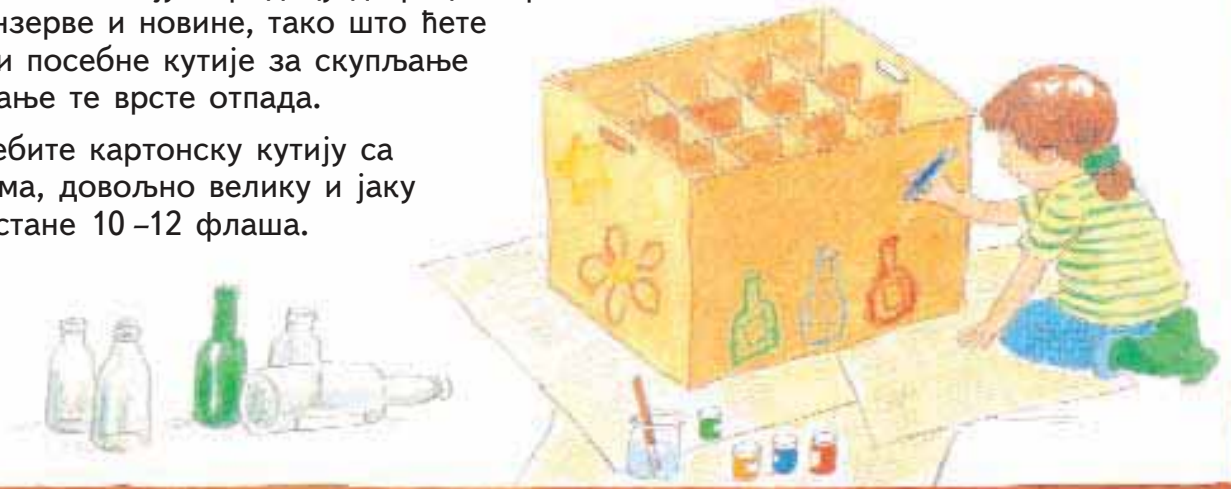
Направите сами

Направите сопствену кутију за скупљање флаша, корпу за новине и кутију за конзерве

Подстакните своју породицу да рециклира боце, конзерве и новине, тако што ћете направити посебне кутије за скупљање и сортирање те врсте отпада.

1. Употребите картонску кутију са преградама, довољно велику и јаку да у њу стане 10–12 флаша.

2. Исцртајте или украсите спољну страну преграда и тако обележите шта се ставља у коју преграду. На кутију за конзерве можете да залепите етикете с конзерви. Одвојте један део за алуминијумске и један за лимене конзерве.

16

Направите домаћи компост

Замолите родитеље да од покошене траве и другог баштенског отпада направе гомилицу за компост.

1. Скупите оно што остане кад се ољушти поврће и воће и додајте гомилици компоста.
2. Кад састојци иструле, ствара се компост. Оставите све да стоји око 6 месеци, док се не распадне и претвори у плодно земљиште. Знаћете да је компост готов кад буде мирисао као мокра земља.

